

KURAMSAL BİLGİYİ UYGULAMA ALANINDA KULLANIRKEN OBJEKTİFLİĞİ YAKALAMA GİRİŞİMLERİ ÜZERİNDE BİR ÇALIŞMA

Dr. Nesrin AŞTİ

*İ.Ü.Florence Nightingale Hemşirelik Yüksek Okulu
Araştırma Görevlisi*

GİRİŞ

Eğitim ve öğretimle ilgili olarak yapılan yıl sonu değerlendirmelerinde ya da eğitimle ilgili toplantılarında eğitimciler ve öğrenciler, klinik uygulama alanı ile ilgili bir çok sorunu dile getirmiştir.

Hemşirelik Yüksek Okullarında müfredat ders programı doğrultusunda öğrenciye verilen psikiyatri hemşireliği dersi, kurumsal bilginin uygulama alanına aktarılma olanağının öğrenciye verilmesi, ekip çalışması kavramının önemsenmesi, diğer ekip elemanları ile işbirliğinin sağlanması ve terapötik ortamın değiştirilmesi gibi amaç ve hedeflere sahiptir. Bu amaç ve hedeflere ulaşmada eğitici ve öğrenciler özellikle uygulama alanında bazı sorunlar yaşamaktadır.

Bu çalışmaya başlamadan önce bu konu ile ilgili literatür taranarak eğitimciler ve öğrencilerle görüşüldü. Sonuç olarak, psikiyatri hemşireliği klinik uygulamasında da sık sık karşılaşlığımız, *yaşadığımız sorunlar* aşağıdaki gibi özetlendi(1,2,3,4):

- Kurumsal bilgi ile uygulama arasındaki bağlantısızlık,
- Klinik rutini ile öğrenci uygulama programının uyumaması. Bu nedenle öğrencinin klinik işleyişe katkısının az olması/olmayışı,
- Uygulama alanındaki klinisyen hemşire ile öğretim elemanın hasta bakımı ve hemşirelik hizmetinde aynı dili konuşmaması ve birlikte davranışmaması,
- Eğitim süresince hemşirelik eğitimi amaç ve felsefesi doğrultusunda verilen eğitimin mezuniyet sonrası klinik alanda istendik davranışa dönüşmemesi,

-Hasta bakım planı oluştururken planlanan girişimlerin klinik alanın gerçeklerinden uzak, yalnızca verilen kuramsal bilgiyi içermesi,

-Plandaki kuramsal bilgi yüklü girişim ve değerlendirmelerin anlaşılması, kullanılamaz kavamlar olarak kalması ve öğrenci ile klinikteki sağlık ekibi arasındaki iletişimi kesmesi.

Eğitimci ve öğrenci olarak yaşadığımız, tartıştığımız ve araştırmalarda ifade ettiğiniz bu sorunlardan yola çıkararak psikiyatri hemşireliği klinik uygulama alanında tamınlayıcı, analitik ve sorunumuzu çözümü bir çalışma planladık.

SORUN : Alınan kuramsal bilginin uygulama alanına eğitim amacına uygun olarak aktarılmaması, uygulanmaya çalışılan ortamın var olan potansiyelinin farkına varılamaması ve bu potansiyelin hasta yararına değerlendirilememesi.

AMAÇ : Bu çalışma ile,

- Kuramsal bilgi ve uygulama yapıları alanın var olan potansiyelini eğitim amaç ve hedeflerine uygun kullanılabilmesi, terapötik ortamın geliştirilmesi ve sürdürülmesi,
- Klinik uygulamada öğrencinin, hastanın tedavi ve bakımında ve hastanın hastane dışı yaşama uyumunu kolaylaştırıcı yaklaşımlarda bütünlüğü dikkate alarak ortam potansiyelini (fizik ortam, klinigin rutinleri ve sağlık insan gücü v.b) optimum düzeyde kullanılmeyi öğrenmesi ve objektif (uygulanabilir, anlaşılabilir) bir hasta bakım planını yapma, uygulama ve değerlendirme becerisini geliştirmesi amaçlanmıştır.

HEDEFLER :

- Psikiyatri hemşireliği uygulama alanında karşılaşılan sorunları ortaya çıkarıcı bir anketin öğrencilere uygulanması,
- Psikiyatri hemşireliği kuramsalında verilen hemşirelik tanı ve hasta sorunlarına yönelik bakım girişimlerinin gözden geçirilerek klinik ortamda uygulanabilir olmayanların saptanması ve ortama uyarlanması. Bunu için:
  - . Standart bakım planlarının hazırlanması,
  - . Uygulanamayan girişimlerin neden uygulanamadığının belirlenmesi,
  - . Bu girişimlerin uygulanabilmesi için uygulama alanının ortam potansiyelinin gözlemi, analizi ve değerlendirilmesi.

Bunun için :

- Uygulama alanında çalışan hemşirelerin iki hafta süre ile günlük aktivitelerinin gözlenmesi,
- Uygulama alanında çalışan personelin (bizmetli) iki hafta süre ile günlük aktivitelerinin gözlenmesi,
- Uygulama alanında yatan hastaların günlük aktivitelerinin iki hafta süre ile gözlenmesi ve klinik rutinlerin incelenmesi,
- Uygulama alanının fizik ortamının gözlenmesi, değerlendirilmesi ve bu konuda sorumlu kişilerden bilgi alınması

-Sorunları ortaya çıkarıcı anket ve ortam potansiyeli analizi sorucu saptanan sorun, aksaklık ve eksiklikleri giderici çözümlerin üretilmesi.

Bunun için :

- Uygulama alanında çalışan sağlık ekibi ve özellikle sorumlu hemşire ve hekimle işbirliğinin yapılması,
- Saptanan sonuçların sağlık ekibi ile paylaşılması
- Örnek bir vaka alarak standart bakım planındaki girişimlerin uygulama alanı potansiyeline uygun olarak üretilen çözümlerle yeniden düzenlenmesi ve bu bakım planının pilot bir çalışmada kullanılması
- Pilot çalışma sonuçlarının sağlık ekibi üyeleri ve diğer öğrencilerle paylaşılması

MATERİYAL VE METOD

Bu çalışma, 1993-94 Eğitim ve Öğretim Yılı İ.Ü Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Psikiyatri Hemşireliği dersi uygulamasında çıkan SB Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi X kliniğinde, uygulamalı öğretim gören öğrencilerle birlikte yapılmıştır.

Psikiyatri hemşireliği uygulamasının ilk altı hafta sonrası :

-Psikiyatri hemşireliği uygulamasında çıkan tüm öğrencilere(n=70) uygulama alanındaki yaşadıkları sorunu ortaya çıkarıcı bir anket uygulanmıştır. Anket, araştırmacı tarafından hazırlanmış olup açık uçlu soruları içeren 12 maddeden oluşmuştur.

-SB Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi X klinığının ortam potansiyel analizi (fizik ortam, klinik rutin ve sağlık insan gücü potansiyelini ortaya çıkarıcı iki haftayı kapsayan gözlem, araştırma ve soruşturmayla dayalı bir çalışma) yapılmıştır.

-Anket ve ortam potansiyel analizi sonuçlarının, uygulama alanı sağlık ekibi ile paylaşılması sağlanmıştır. Sonuçlara uygun olarak öğrenci ile birlikte kuramsal bilgide verilen hemşirelik tanı ve hasta gereksinimlerine uygun bakım planları, uygulama alanı potansiyeline uygun olarak düzenlenmiş ve pilot bir çalışmada kullanılmıştır.

-Pilot çalışma sonuçları psikiyatri hemşireliği dersinden sorumlu diğer öğrencilere seminer şeklinde sunulmuştur.

BÜLGULAR VE TARTIŞMA

Bu çalışma, 1993-94 Eğitim ve Öğretim Yılında İ.Ü Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu (SHMYO) psikiyatri hemşireliği dersi uygulamasını yapan öğrencileri ile SB Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde uygulama alanı olarak seçilen bir psikoz kliniğinde yapılmıştır.

1993/94 Eğitim ve Öğretim Yılında psikiyatri dersi kuramsal alan ve uygulamada altı haftasını dolduran SHMYO öğrencilerine, uygulama alanında yaşadıkları sorunlar ile ilgili uygulanan anket ve uygulama alanının fizik ortam, rutinleri ve sağlık insan gücü potansiyelini ortaya çıkarıcı iki haftalık gözlem, araştırma ve bilgilendirme sonucu elde edilen veriler yüzdelere halinde düzenlenmiştir

Tablo 1. Psikiyatri Hemşireliği Kuramsal Bilgisini Uygulama Alanına Aktarımında Sorun

DEĞİŞKEN	n	%
VAR	59	84.28
YOK	11	15.72
TOPLAM	70	100.0

Tablo 2. Psikiyatri Hemşireliği Kurumsal Bilgisinin Uygulama Alanına Aktarımında Yaşanan Sorunlar (n:70)

Sorunlar	Var n (%)	Yok n (%)	Toplam n (%)
Tanımlanan alan uygulamada	28 (40)	42 (60)	70 (100.0)
Uygulamada yeterli araç, gereç	31 (44.28)	39 (55.72)	70 (100.0)
Ekip-Öğrenci işbirliği	24 (34.28)	46 (65.72)	70 (100.0)
Hemşirelik dışı görevler	20 (28.57)	50 (71.43)	70 (100.0)
Ekip-Öğretmen İşbirliği	11 (15.71)	59 (84.29)	70 (100.0)
Alanın sevimsiz ve korkutucu oluşu	26 (37.14)	44 (62.86)	70 (100.0)

Yanıt birden fazla seçeneği içermektedir.

Tablo 3. Psikiyatri Hemşireliği Kuramsal Bilgisini Uygulama Alanında Tam Kapasite ile Kullanabilme

DEĞİŞKEN	n	%
Evet	30	42.85
Hayır	40	57.14
Toplam	70	100.0

Tablo 4. "X" Psikiyatri Kliniğinde Çalışan Hemşirelerin Günlük Faaliyet ve Süreleri (Çalışma süresi :8 saat(480 dakika)

Faaliyet	Ortalama süre (Dakika)	%
Hemşirelik Faaliyeti (HF)	306	63.75
Hemşirelik Dışı Faaliyetler (HDF)	120	25.00
Öğle Yemeği	54	11.25
Toplam	480	100.00

**ORTAM ANALİZİ İLE SAPTANAN
SORUNLAR / EKSİKLIKLER / AKSAKLILIKLAR**

FİZİK ORİYALM Hasta odaları	Saptanın Sorular Eksiklik / Aksaklılıklar	Psikiyatri hem. uygurulması içinde bulunan çözümler	Sigara içiliğen Personellerin aylamasını sağlamak.
	- EKT odası yok	- Boş olan otada (Diğer hastalalar salonda toplayarak) EKT yapmak	- Outurma ünitesinin çützeninde hastaşa sorumluluk vermek.
	- Tecrit odası yok	- Hastayı boş olan odada tutmak yada tespit etmek ve gözlemek	- Öğrenci hemşärenin hastaşa dâha fazla zaman ayırması ve oturma odasında yanıtla olmasının saglamak.
	- Hasta odasında dolap yok.	- Hastaya özel eşya için iç çamaşırı, sabun, dış fırçası, macun ve larak kullivanmak.	- Öğrenci uygulama gününde seyahatleri organizme etmemek.
	- Ziyaret odası yok ve gözlem yapılmıyor.	- Yemekhanenin kapısını açık tutarak gözlemevi ve öğrenci hemşirenin ziyaret saatinde hastayı olmasına sağlamak.	- Evci ekran hastaların evlerinde banyo gerekşimini karşılamaları için ailelerde görüşmek.
	- Uğraş/spor odası yok	- Kadın yemekhanesini ve balköy kullanmak için ilgiliileri görüşmek.	- Klinikle işbirliği yapmak. Ayrıca çöp kovası sağlamak. Kadın tıvratıcı içen kiti pet poşeti/gazete kağıdı bulundurmak.
Outurma Üniteleri (Hastaların gittimini %48'i burada geçiyor)	Hijyen Üniteleri	Banyo	Banyo odası yetersiz ve sıcak su saati belirsiz.
	Tuvalet	Tuvalet	Lavabo da ayna yok, çöp kovası yok.

Otam Potansiyeli	Saptanarı Sorular Eksiklik / Aksaklılıklar	Psikiyatri hem.uygulaması içinde bulunan çözümler	Otam Potansiyeli	Saptanarı Sorular Eksiklik / Aksaklılıklar	Psikiyatri hem.uygulaması içinde bulunan çözümler
Hemsire Odası	<ul style="list-style-type: none"> - İlaç dolabı kilitli değil - Hasta dosyalari açıkta Sağlıklı bir dosyalama sistemi yok. - Hemsire sayısına göre hemsire odası çok küçük. - Hemsire ofası hastaya göredenmeye uygun değil - Hastalar için ekibe uyarı notları profesyonel olmalarınlarca görülebilircek şekilde asıl. - Cirotlubilin bir yerde gürültük dietti ve aç kalcak hasta istesi asıl değil - Buksat yüksama ve yemek servis tezgahı yetersiz. 	<ul style="list-style-type: none"> - Konuda öğrencinin uyarılması - Hasta ile ilgilenen doktor hemşirenin bilgisine basvurulması. - Öğrencinin hastası ile ilgili görüşmeye arastırılmalarında hemşire odasının fazla mesgul etmemesi konusunda uyarılması. - Bu konuda klinik ile işbirliği yapınak. Hasta ile ilgili notları her hastanın dosyasına konması ve hasta dosyalarının sık sık kontrolünün yapılması. - Klinik hemşiresi ile işbirliği ile yaparak her sabah diet listesinin dosyalardan kontrol ile çıkarılması ve mutfak servis bölümünde asılmasını. - Yemek değıirmının yemeğin aradığı iye yapılmasını sağlanması 	<ul style="list-style-type: none"> - Kendine ve çevresine zarar verme potansiyeline sahip hastalar için tehlikeli olan mutfaık malzemeleri kilit altında depo. - Klinik hemşiresi ile işbirliğinin yapılması ve bu konuda öğrenciyi uyarınak. - Mutfak kapısının kilitli tutturması yemek sırasında ve eğras amacı ile terapotik olarak mutfaık işne yönetilen hastalar iş sırasında gözlenenek. - Uygulana günde öğrenci öncülerin yemeğin seatinde hastası ile birlikte olmasının sağlanmak. Yeme sorunu olan hastaların yemeğini yemesine yardım etmek ve gözlemci kaydetmek. 	<ul style="list-style-type: none"> - Klinik hemşiresi ile işbirliğinin yapılması ve bu konuda öğrenciyi uyarınak. - Mutfak kapısının kilitli tutturması yemek sırasında ve eğras amacı ile terapotik olarak mutfaık işne yönetilen hastalar iş sırasında gözlenenek. - Uygulana günde öğrenci öncülerin yemeğin seatinde hastası ile birlikte olmasının sağlanmak. Yeme sorunu olan hastaların yemeğini yemesine yardım etmek ve gözlemci kaydetmek. 	<ul style="list-style-type: none"> - Klinik hemşiresi ile işbirliğinin yapılması ve bu konuda öğrenciyi uyarınak. - Mutfak kapısının kilitli tutturması yemek sırasında ve eğras amacı ile terapotik olarak mutfaık işne yönetilen hastalar iş sırasında gözlenenek. - Uygulana günde öğrenci öncülerin yemeğin seatinde hastası ile birlikte olmasının sağlanmak. Yeme sorunu olan hastaların yemeğini yemesine yardım etmek ve gözlemci kaydetmek.
Mutfak					

Kahvaltı	<ul style="list-style-type: none"> Kahvaltısını yapamayan hastaların olması 	<ul style="list-style-type: none"> - Bu konuda klinik hemşiresi ile işbirliği yapmak. Öğrencisi bu konuda uyarınak. Test ve EKT nedeni ile aç kalan hastalardan kahvaltlarının verilmesini sağlamak. - Sabah kahvaltısının çok erken olması nedeniyle uyaranmayan hastaların sabah kahvaltısını yapabilmesi için ilgili personelein klinik hemşiresi aracılığı ile uyarlmasın sağlanmak. Ya da taburcu olma düzeyine - Geçmiş, iyileşme gösteren bir hastaya uyaranmayan hastaları uyandırması için sorumluluk vermek. 	<ul style="list-style-type: none"> - Gereksinimlerini kendisi karşılayabilecek düzeyde olan hastaların her sabah hijyenik gereksinimlerini karşılamaları (Tıvialete, el yüz yıkama, saçlarını tarama diskinin fırçalanma) ve tendi yataklarının düzenlenmesi sağlanmalıdır için öğrenci tarafından eğitilmeleri ve desteklenmelerini sağlanmak. - Hastaların gereksinimlerini karşılama konusundaki yeteri ve bağımsız davranışların gittiği günün kaydı için klinik hemşiresi ile işbirliği yapmak. - Klinikle işbirliği yapmak, ilaç tepsisinde en az iki surâni su olması konusunda öğrenciyi uyarmak. - Öğrencinin kontrol ile ilaçın hasta tarafından yutulup yutulmadığından emrin uygulanmasını sağlanmak.
Güne hazırlantma		<ul style="list-style-type: none"> Hastaların hijyenik gereksinimlerini karşılama ve ünite düzenlerinde yetersiz olmaları ve bağımlı davranışları 	<ul style="list-style-type: none"> Tedaviler

Saptanın Sorunları	Ortan Aksaklılık / Eksiklik / Potansiyeli
EKT öncesi ve sonrası hastanın psiko-fizyolojik hazırlık ve gözleminin yetersiz oluşu.	<p>Klinik ile işbirliği yaparak, öğrenci tarafından hazırlanan Biopsikofizyolojik hazırlığının yapılması.</p> <p>EKT formu kullanmasını sağlanarak,</p> <p>EKT'ının aynı bir odaada olması için özen göstermek (diğer hastaların öğrenci tarafından salonda oyaklarının sağlanması).</p> <p>EKT sonrası hastanın hayatı belirli ve komplikasyonlar yönünden güzelleşmesi ve hastanın yemeğini yemestini sağlamak.</p>
Sosyal Yaşam: Hasta klinikte günde %48'ini herhangi bir (ugrasa, eğlenceye) planlı sosyal faaliyet yapmazsa, boş olarak geçiriyor.	<p>Klinik ile işbirliği içinde :</p> <ul style="list-style-type: none"> Uygulama günü sabahları yarım saat alıp başçede / yemekhanede öğrenci deretiminde sabah sporunu başlattırmak Oğrenci ile hastalar için sabahları günde 1 saat sohbet etmesi. Hasta aileleri ile işbirliği yaparak, hanım hastalarla yönelik elçi için malzeme temin etmek. Erkek hastalar için tavla santral temin etmek. Öğleden sonra hastanın da aktif olarak görevlendirildiği çay partileri düzenlemek.

Uyku	<p>Güçlütü ve eksite / aju te hastaların verdiği rahatsızlık nedeniyle hastalarda uyku düzeninde bozukluk</p> <p>Klinik ile işbirliği içinde : Yatış saatinde hafif müzik yayını ve lambaların kapatılması, eksite ve aju hastaların boş odalarda tecriti ve tedavisinin önemini öğrenciye, hemşireye ve personele anlatmak.</p> <p>Uyku saatinde ilk süt servisi olanlığı araştırmak ve organize edilmesini sağlamak.</p> <p>Klinik hemşireleri ile işbirliği içinde :</p> <p>Hastalara düzenlenecek kuşruk ve ikinci çay saatlerinde hemşirelerin hem çay içip hem de hastaları ile terapötik bir yaklaşım içinde olabilmelerini sağlanan ve bunun önemini vurgulamak.</p> <p>Hemşire, kayıt ve gözlemlerinin önemini vurgulamak.</p> <p>Hemşire öğrencinin kaydettiği gözlemlerden ekibin yararlanması için uyanda bulunmak.</p>	<p>Öğrencinin tedavi ve bakma yönelik çalışmalarında bütüncül yaklaşımına önem vermesini sağlamak ve böylece hemşireye düşen hasta sayısını azaltarak klinik hemşirelerin iş yükünü hafifletmek.</p> <p>Vizitelerde ya da hastanın hastalığının прогнозu, tedavisinin belirlenmesi konusunda klinik hemşiresi ve öğrenci gözlem / rapor ve kayıtlardan yararlanılması konusunda ekibi teşvik etmek.</p> <p>Hafifada bir öğrenciin de katılmının olacağı ekip toplantıları için önerisi ve görüşünde bulunmak.</p> <p>Hasta kabul / taburcu olmadıkliniği / disaruya uyumunda hasta ve aileye bilgi / destek vermede öğrenci hemşirenin görev almasını sağlamak.</p> <p>Klinik hemşiresi ile işbirliği yaparak hasta kabulde ve taburcu işleminden bir hemşirenin görevli olmasını sağlamak.</p>
SAĞLIK İNSAN GÜCÜ	<p>Hemşirelerin misaisinin %25'ini kapsayan Hemsirelik Dışı faaliyetler (çay, sigara, sohbet)</p> <p>Ekip çalışmasında yetersizlik</p>	<p>Hasta kabul ve taburcu işleminden hasta ve ailenin uyumunu kolaylaştırıcı ve güvenen sağlayıcı yaklaşımında yetersizlik</p>

	<p>Profesyonel olmayan görevlilerin bazı hemşirelik işlevlerini üstlenmeleri ya da hemşirelik işlevlerinin bazlarının personelle kaydırılmış olması (Personel mesaisinin %25'i hemşireye ait faaliyetleri içermektedir).</p> <p>- İyileşme düzeyine gelmiş hastalarda sosyal uyumu artırıcı ve özgüveni yükseltici olarak klinikte planlı bir uğraş / iş programı yok.</p>	<p>Ziyaret saatlerinde hasta ailesine hastası, hastalığı, tedavisi ve bakımı hakkında bilgi vermek için öğrenciyi görevlendirmek bu konuda ekip ile işbirliği yapmak.</p> <p>Banyo ve EKT günlerinin öğrencinin uygulama günlere kaydılmasını sağlamak. Böylece hijyenik gereksinimlerini karşılayamayan hastalara öğrenci hemşirelerin vereceği bakım ve yaklaşım, profesyonel bir davranış olarak hemşire ve personel için örnek oluşturmasını sağlamak.</p> <p>Klinik ile işbirliği yaparak hasta klinik düzen, temizlik, yemek dağıtım, bulaşık yıkama ve kantin alışveriş işlerinde hastalara gözetim altında sorumluluklar vermek. Gözleme sonuçlarını hasta dosyalarına kaydetmek ve ekiple paylaşmak.</p>
--	--	---

ÖZET

Bu çalışma, psikiyatri hemşireliği uygulamasında, psikiyatri kliniğinde terapötik ortamı sağlarken objektif olma ile ilgilidir.

SUMMARY

This study is about how to establish a therapeutic milieu in psychiatric nursing practice in an objective manner.

KAYNAKLAR

1. Pektekin,Ç.,Buzlu,S.,Sönmez,Y.:Psikiyatri hemşireliği dersi alan öğrencilerin bu dersin uygulaması sonucunda beklenileri ve bu beklenilere ulaşıp ulaşamadıklarının araştırılması, II.Uluslararası Hemşirelik Kongresi Kitabı, 444-451,İzmir,Eylül,(1990).
2. Velioğlu,P., Pektekin,Ç.,Aksoy,İ.:Psikiyatrik ortamın hemşireler üzerinde etkileri, *Hem.Bült.*, 1 (4) 53-68,İstanbul, (1984).
3. Yalın,S.:Öğrenci hemşirelerinin kuramsal bilgilerini uygulama alanlarında uygularken karşılaştıkları güçlüklerin saptanması, II.Uluslararası Hemşirelik Kongresi Kitabı,466-470,İzmir,Eylül,(1990).
4. Yazar J.:Psikiyatrik ortamın hastalarının iyileşmeleri üzerindeki etkileri, *Hem.Bült.*,1(4) 6-13,İstanbul,(1984).